

Programplan for Etikkprogrammet 2007-2011

Februar 2007

1. Innledning

Etikk er i de senere år blitt et stadig viktigere område for refleksjon over de endringsprosesser som er på gang i det norske samfunn, eksempelvis bio- og genteknologi, nye media og internett, integrasjon og kulturell pluralisme, globalisering og klimaendring. Disse endringsprosessene berører grunnleggende normer, verdier og praksisformer i samfunnet og utgjør en utfordring også for universitetets egen forsknings- og utdanningsvirksomhet. Universitetets utdanningsprogrammer må gi rom for den normative refleksjon som samfunnet etterspør, og arbeide med normative spørsmål knyttet til forskningens funksjon og bruk i samfunnet og forskningens egen etikk. I tillegg til å stimulere universitetets allerede eksisterende forskningsmiljøer har Etikkprogrammet gjennom sitt virke bidratt til å styrke rekrutteringen av etikkforskere – ofte på tvers av faggrenser. Etikkprogrammet har siden 2002 også administrert et nasjonalt etikknettverk.

Etikkprogrammet har fått god evaluering av en skandinavisk bedømmelseskomite, og programets forskerutdanning nevnes som et eksempel til etterfølgelse i stortingsmeldingen *Vilje til forskning*.

I tråd med Etikkprogrammets mandat for perioden 2007-2011 tar programmet sikte på å videreutvikle rekrutteringen, forskningen og nettverkene på en slik måte at Universitetet i Oslo fremstår som et sted hvor normativ refleksjon er innarbeidet i alle relevante fagmiljøer. I mandatet ligger det en ambisjon om både å styrke etikkforskningen i fagmiljøene isolert og å styrke samarbeidet mellom fagmiljøene. Programstyret ser dette som to komplementære elementer som er nødvendige for å utvikle en tilnærming til etikkforskningen som har et solid fundament både teoretisk og empirisk. Ved å styrke samarbeidet på tvers av fakulteter og fagmiljøer – både med hensyn på utdanning og forskning på normative problemstillinger – vil Universitetet i Oslo kunne utvikle et bredt etikkfaglig miljø på et høyt internasjonalt nivå.

2. Kort historikk

Etikkprogrammets virksomhet forut for programperioden 2007-2011 kan kort beskrives slik:

- Programmet har finansiert 13 stipendstillinger og 3 post.doc.-stillinger. Etikkprogrammets *forskerskole* har vært et viktig opplærings- og møtested for stipendiatene. Forskerskolen har et opplegg som også er attraktivt for stipendiater med finansiering fra andre kilder enn Etikkprogrammet. Disse har kunnet søke om assosiert status.
- Gjennom årlig utdeling av såkalte *stimuleringsmidler* har Etikkprogrammet gitt et vesentlig bidrag til etikkforskning og -utdanning i ulike fagmiljøer ved universitetet. Dette er en ordning som samtlige fakulteter ved Universitetet i Oslo har nytt godt av.
- *Nasjonalt etikknettverk* – som er finansiert av NFR – bestyres av Etikkprogrammet. I dette nettverket inngår øvrige universiteter og høyskoler som samarbeidende fagmiljøer.

- Gjennom *Etikkseminaret* og en årlig *Oslo Lecture in Moral Philosophy* har Etikkprogrammet bidratt til å sette Universitetet i Oslo på kartet som en institusjon med fremtredende profil innen etikkforskningen.

Universitetsstyret besluttet i juni 2006 at Etikkprogrammet skulle videreføres. Til grunn for universitetsstyrets vedtak lå blant annet en ekstern evalueringsrapport og fakultetenes høringsuttalelser. Foreliggende plan for programperioden 2007-2011 er basert på konklusjoner og anbefalinger i evalueringsrapporten, fakultetenes høringsuttalelser og programmets mandat.

3. Satsinger i programperioden

Evalueringen, høringsuttalelsene og mandatet gir føringer for det videre etikksatsingen ved Universitetet i Oslo.

Forskerskole og annen forskerutdanning

Den økonomiske rammen slik den er lagt ved inngangen til programperioden, gir rom for det samme antall stipendstillinger og post.doc.-stillinger som i forrige programperiode (henholdsvis 13 og 3). Vi skal nedenfor komme tilbake til spørsmålet om en omfordeling av disse stillingsressursene. Etikkprogrammet vil videreføre forskerskolens aktiviteter: Jevnlige kollokvier; en årlig workshop; en årlig stipendiatsamling; prøvedisputaser, etc. Forskerskolen har i forrige programperiode hatt en kvalifiseringsordning hvor Etikkprogrammet har delt ut halvårige stipend til utvikling av PhD-prosjekter. Ordningen har vært vellykket: 25 av de totalt 27 kvalifiseringsstipendiatene har siden fått PhD-stipend (10 fra Etikkprogrammet, 15 fra andre kilder).

Etikkprogrammet tar sikte på å utvikle forskerskolen videre gjennom en faglig styrking av kvalifiseringsordningen og PhD-utdanningen. Forskerkursene skal økes i antall og heves i kvalitet. Enkelte forskerkurs skal gjøres obligatoriske og ha et felles pensum. En styrking av kvalifiseringsordningen vil kunne bidra til å heve etikkkompetansen hos kandidater fra miljøer som hittil ikke har fokusert spesielt på normativ refleksjon. Gjennom utvikling av kurstilbudet vil forskerskolen som helhet styrkes. Forskerkursene vil også kunne brukes som elementer i eller supplement til doktorgradsopplæringen ved de ulike fakultetene ved UiO.

Etikkprogrammet ønsker i tillegg å bidra til å etablere og utvikle faste elementer av fagetikk i de øvrige doktorgradsprogrammene ved UiO, i form av tilpassede kurs eller innslag i eksisterende kurs. Etikkprogrammet vil tilrettelegge for at de grunnlagsetiske miljøene kan stille kompetanse til rådighet til slik undervisning.

Stimuleringsmidler

Stimuleringsmidler vil i større grad enn tidligere bli fokusert tematisk, slik at sentrale normative problemstillinger som angår universitetet og samfunnet forøvrig blir satt på dagsordenen – gjerne i form av workshops med påfølgende konferanser med publisering av bidragene. Programstyret ønsker her å bidra økonomisk, organisatorisk og faglig til at det skapes rom for grundig drøfting av aktuelle problemstillinger. Støtte til frikjøp av vitenskapelig personale, støtte til relevant kursvirksomhet, samt til publisering vil være viktige virkemidler. Etikkprogrammet ønsker gjennom denne ordningen også å bidra til etableringen av bredt sammensatte *forskergrupper*. Ved å støtte nettverk av forskere og stipendiater kan Etikkprogrammet bidra til økt oppmerksomhet omkring områdeetiske

problemstillinger og tilrettelegge for tverrfaglighet. Forskergruppene kan f. eks sette fokus på generelle temaer som forskningsetikk og profesjonsutdanning, eller på mer spesifikke som nanoteknologi og problematikk i forbindelse med livets begynnelse og slutt. Etikkprogrammet ønsker å utvikle denne satsingen gjennom dialog med fagmiljøene for å kartlegge behov og interesser.

Miljø for etikkforskningen ved Universitetet i Oslo

Et miljø for etikkforskningen ved UiO vil ta utgangspunkt i forskerskolen og de forskergruppene som mottar stimuleringsmidler. Etikkprogrammet skal ikke bli et senter, men bidra til å binde eksisterende miljøer tettere sammen, samt til å etablere nye miljøer som kan knyttes opp mot disse. Blant de virkemidlene Etikkprogrammet vil ta i bruk for å utvikle miljøet blant etikkforskerne ved Universitetet i Oslo er koordinering av allerede eksisterende seminarvirksomhet¹, ytterligere satsning på arrangementer rundt *Oslo Lecture in Moral Philosophy*, bredt anlagte konferanser omkring forskergruppene temaer, invitasjon av gjesteforskere, og samarbeid omkring etikkundervisning i doktorgradsprogrammene. Det er her viktig at Etikkprogrammet etablerer varige institusjonelt forankrede nettverk mellom Etikkprogrammet, IFIKK og enkeltfakultetene. Programmet skal også være spydspiss i utviklingen av etikkforskningen. Det er derfor viktig å styrke Etikkprogrammets postdoktormiljø.

Nasjonalt etikknettverk

Nasjonalt etikknettverk er finansiert av Norges forskningsråd og har vært administrert av Etikkprogrammet siden nettverket ble opprettet i 2002. Denne satsningen har bl. a bidratt til at antall nasjonale forskerkurs i etikk på landsbasis er blitt mer enn tredoblet i perioden, og at etikkmiljøet i Norge har fått nettstedet etikk.no (800 jevnlig besøkende) som formidler etikknyheter, forelesere etc. I programperioden tas det sikte på å videreføre og utvikle arbeidet med Nasjonalt etikknettverk.

Internasjonale nettverk

Internasjonal nettverksbygging vil i programperioden prioriteres gjennom etablering av forpliktende samarbeid med utenlandske etikkmiljøer (i form av konferanser og utveksling av forskere og stipendiater), samt invitasjoner av gjesteforskere og foredragsholdere. Tilsettingen av en ny faglig leder på høyt nivå vil lette disse prosessene.

3. Hovedutfordringer: Tverrfaglighet og dreining mot forskning

Å drive et tverrfaglig og tverrfakultært program innebærer store utfordringer, både organisatorisk og faglig. I møtene mellom ulike fagtradisjoner ligger imidlertid et potensial for gjensidig berikelse og fagutvikling. På samme måte som grunnlagsetikk kan bidra vesentlig til at de områdeetiske (og ofte empiriske) prosjektene blir bedre, kan de empirisk funderte prosjektene gjennom sin nærhet til problemstillingene og alternative teoretiske perspektiver, bidra til å utfordre og utvikle etisk teori. Det er i denne

¹ I dag drives det etikkrelaterte seminarer på mer eller mindre regelmessig basis ved Etikkprogrammet, Det teologiske fakultet, IFIKK, Seksjon for medisinsk etikk, Institutt for statsvitenskap og Senter for kvinne- og kjønnsforskning. Generelt ønsker Etikkprogrammet å samarbeide med miljøer ved UiO som driver relatert forskningsvirksomhet. Som eksempel nevnes Centre for the Study of Mind in Nature.

brytningen Etikkprogrammet befinner seg og har skapt faglig spennende konstellasjoner.

Etter programstyrets mening fører tverrfaglighet til en fruktbar og nødvendig fagutvikling for alle parter når forholdene legges til rette for det. I *forskerskolen* skal tverrfagligheten styrkes gjennom forskerutdanningen, slik at deltakerne blir bedre i stand til å identifisere normative problemstillinger i eget fag og utvikle metodologi som oppfyller både fagspesifikke og etikkfaglige krav. Men også innenfor etikkforskningen er det viktig at det stimuleres til tverrfaglighet. Dette skal dels skje ved at Etikkprogrammet oppfordrer til tverrfakultært arbeid og kanaliserer midler til slike prosjekter. Sentralt her står arbeidet med å etablere et bredt etikkmiljø ved Universitetet i Oslo, et miljø som også bør ha institusjonelt forankrede nasjonale og internasjonale eksten-sjoner.

Det finnes likevel asymmetrier mellom områdeetikk og grunnlagsetikk som utgjør en stående utfordring. Å skape og opprettholde et klima for en gjensidig berikende tverrfaglighet mellom etikkfaglige miljøer med ulik faglig forankring krever en betydelig løpende innsats. Erfaringene tyder imidlertid på at det er verdt innsatsen, både for de enkelte fagmiljøene og for etikkforskningen generelt.

I tråd med mandatet ønsker programstyret å satse ytterligere på forskning i den kommende femårsperioden. Forholdene ligger godt til rette for en slik styrking av denne innsatsen, ettersom det rekrutteringsarbeidet Etikkprogrammet hittil har gjort nå begynner å gi avkastning i form av ferdige avhandlinger og postdoktorforskning på høyt nivå. Etter programstyrets mening innebærer dette at man bør satse ytterligere på postdoktorforskning, stimulere de fagmiljøer der det allerede bedrives etikkforskning, samt inkludere og gi faglig hjelp til de miljøene der normativ refleksjon ikke står spesielt sterkt. Men dette krever en helhetlig strategi og tilstrekkelige ressurser.

Etikkprogrammet bør derfor gå i en omfattende dialog med de forskjellige fakultetene og fagmiljøene, og på flere nivåer, med særlig sikte på å kunne rekruttere fra og stimulere til etikkfaglig virksomhet ved fakulteter og miljøer som i dag er underrepresentert i programmet. For å få til en slik satsing er det nødvendig at det etableres et samarbeid med fakultetene om integrering av etikk i doktorgradsprogrammene og egnede undervisningsopplegg. For å sikre kontinuitet i dette arbeidet bør det etableres en ordning med faste kontaktpersoner ved hvert fakultet med ansvar for denne virksomheten.

Etikkprogrammet vil være lydhørt overfor fakultetenes behov og ønsker angående rekruttering, forskerutdanning, etikkforskning, og deltagelse i tverrfaglige forskergrupper. En løpende dialog med dekaner og ledere for forskerutdanningsprogrammene om disse spørsmålene vil skaffe Etikkprogrammet faste ankerpunkt og øke Etikkprogrammets synlighet i disse miljøene. Dette vil antagelig gjøre søkerbasen til Etikkprogrammet bredere – både mht stipend og stimuleringsmidler. Selv om Etikkprogrammet også i dag har en stor kontaktflate, er det sterkt ønskelig å etablere en slik mer formalisert målrettet og systematisk kommunikasjonskanal, slik at det faglige nettverket og samarbeidet blir varig, og ikke personavhengig.

4. Organisering og ressurser

Organisering og faglig ledelse

Hovedlinjene for programmets virksomhet legges av programstyret ved at dette vedtar årsplaner og budsjetter. Programstyret skal dessuten være innstillende myndighet i tilsettingssaker, og derigjennom sikre at kravet om tverrfaglighet i programmets virksomhet ivaretas.

Programmet sorterer administrativt til Det humanistiske fakultet, Institutt for filosofi, ide- og kunsthistorie og klassiske språk. Instituttet er ansvarlig for å stille til disposisjon de nødvendige administrative ressurser til programmet. En administrativ stilling som forskningskonsulent øremerkes Etikkprogrammet. Denne stillingen, og øvrige administrative tjenester, finansieres av programmets midler.

Programmet skal ledes av en faglig leder med professorkompetanse. I tillegg til faglig leder vil det være behov for faglig kompetanse knyttet til forskerskolen

Forskning og forskerutdanning

Programstyret ønsker å videreføre, utvikle og styrke den faglige kvaliteten av den virksomheten som møysommelig er bygget opp i Etikkprogrammets forrige periode, og dessuten søke å ivareta mandatets føringer når det gjelder å bygge opp et etikkforskningsmiljø. Hvor raskt et slikt miljø kan bygges, og hvor sterkt det kan bli, er avhengig av de økonomiske rammer for Etikkprogrammets drift.

For å dreie programmets virksomhet mer i retning av forskning, ønsker programstyret å heve antall post.doc.-stipend fra tre til seks. Samtidig er det nødvendig at forskerskolen opprettholdes på om lag samme nivå som ved inngangen til programperioden hvis den skal oppfylle sine funksjoner som faglig arena og rekrutteringsbase for etikkforskningen ved Universitetet i Oslo. Dersom det ikke er midler til både 6 post.doc.-stipend og 10 PhD-stipend, vil programstyret foreslå at antallet post.doc.-stipend bare økes til 5.

Ressurser

Nedenstående tabell gir en oversikt over fordeling av midler på de ulike hovedaktivitetene som er beskrevet i det foregående – fordelingen av midlene som er stilt til disposisjon ved inngangen til programperioden, og fordelingen ved ønsket aktivitetsnivå. Tabellen gir også en oversikt over disponering av midlene som Norges forskningsråd har stilt til disposisjon for Nasjonalt etikknettverk.

Aktivitetsnivå 2007 Ønsket aktivitetsnivå NFR - Nasj. etikknett.

PhD/Post.doc.-stipend				8 090 000	10 100 000
------------------------------	--	--	--	------------------	-------------------

Øvrig lønn og drift:

Tverrfakultære/nasjonale stimuleringsstiltak				610 000	1 220 000	485 000
Forskerutdanning				300 000	340 000	
Drift				300 000	400 000	55 000
Lønn faglig leder / øvrig faglig kompetanse				600 000	1 300 000	200 000
Lønn administrative tjenester				690 000	800 000	160 000
Sum øvrig lønn og drift				2 500 000	4 060 000	900 000